

Консультація

Як зробити діалоги з дошкільниками пізнавальними

Вихователі часто скаржаться, що дошкільники неохоче вступають у діалог, не вміють висловлювати думку. Як сформувати в дітей такі вміння? Змінити підхід до організації мовленнєвої взаємодії. Не всі педагоги спілкуються з дітьми двосторонньо. Тож діалогічність залишається на низькому рівні або відсутня взагалі. Щоб підтримувати діалогічність і стимулювати мовлення дітей, організовуйте пізнавальні діалоги замість традиційних бесід.

Чому потрібні зміни

Здебільшого в дитячих садках педагоги проводять бесіди, за яких мисленнєва та мовленнєва діяльність дітей жорстко регламентована планом. Такі розмови спрямовані на те, щоб діти не відкривали істину, своє «живе» знання, а лише запам'ятовували та словесно відтворювали «мертве» знання, подане дорослим у готовому вигляді.

Типові помилки вихователя:

- перебиває дитину, якщо її думка здається йому не зовсім правильною;
- не відповідає на запитання, які «не вписуються» в запланований хід бесіди;
- не дає змоги поміркувати, поспішає самотійно відповісти на своє запитання або, виказуючи недовіру дитячому розуму, підказує способи розв'язання завдання;
- висміює невдалу думку;
- не чує суті сказаного, пропускає цінну, хоч і не зовсім вдало оформлену ідею.

Зовні традиційна бесіда схожа на діалог, проте по суті категорично від нього відрізняється. Дорослий займає позицію «над розмовою», відповідно до якої він визнає суб'єктом мовлення лише себе, і тому намагається наповнити бесіду власним змістом. Хіба не знайомий більшості вихователів і методистів «парадний» конспект заняття, в якому прописані відповіді дітей на кожне заплановане запитання? Якщо вихователь уже до початку бесіди орієнтований саме на таку відповідь, будь-яку іншу він сприйматиме як неправильну.

У результаті таких бесід діти опановують лише певні діалогічні вміння, але не стають співрозмовниками. Вихователь применшує чи навіть ігнорує особистості дітей як учасників діалогу, партнерів, рівноправних суб'єктів пошуку істини. Так він мінімізує не лише розвивальний ефект бесіди, а й мотивацію дошкільників до пошуку істини в подальшому житті, унеможливорює потяг до знань.

Як організувати пізнавальний діалог

Перш ніж говорити про особливості організації пізнавального діалогу з дошкільниками, визначмо його основну відмінність. Під час пізнавального діалогу діти не лише закріплюють відоме, а й здобувають нові знання. Такі діалоги стимулюють розвиток пізнавальних процесів і допитливості, навчають дітей мислити, розмірковувати, доводити свою думку.

Щоб діалог став пізнавальним, обираючи тему, поставте собі запитання: «Яку життєво важливу інформацію, переконання чи настанову діти засвоять під час заняття?» Спираючись на відповідь, сформулюйте тему. Відтак підготуйтеся до її обговорення — поставте собі ті запитання, навколо яких будуватимете розмову з дітьми.

Під час діалогу ставте запитання, які дадуть дітям змогу «прожити» ключову ідею на власному досвіді. Саме проживання, а не сприйняття інформації в готовому вигляді активізує пізнавальну діяльність дошкільників. І помилка — його обов'язкова складова. Дозволяйте дітям помилятися. Проте не лише приймайте помилки, а й допомагайте їх проаналізувати, усвідомити причини та знайти способи їх виправити. Якщо уникатимете помилок чи ігноруватимете їх, діалог втратить розвивальний ефект.

Правила для педагога:

Сприймайте дітей як рівноправних співрозмовників.

Слухайте уважно, що і як говорять діти.

Аналізуйте й адекватно реагуйте на несподівані запитання, репліки, емоційні реакції дітей.

Підтримуйте й розвивайте основні змістові лінії багатоголосої розмови.

Враховуючи вікові психологічні особливості дошкільників, під час пізнавального діалогу візуалізуйте процес відкриття істини. Для цього створіть разом із дітьми карту розумових дій. Оскільки здатність до символізації в дошкільників ще формується, їм важко самим дібрати необхідний символ. Запропонуйте на вибір кілька символів, серед яких діти виберуть саме той, що відповідає їхньому власному баченню суті досліджуваного поняття.

Аналізуючи разом із дітьми поняття «рух», розгляньте символічні зображення: стрілку, крапку, квадрат; пряму, хвилясту й ламану лінії тощо. Відтак запропонуйте дітям обрати символи та пояснити свій вибір. А щоб допомогти їм визначити конкретні кроки до власної мрії, скористайтеся символом «Пірамідка» або «Драбинка», вершиною якої буде сама мрія. Кожну сходинку запропонуйте дітям заповнити змістовими етапами, що наближають їх до цієї мрії.

Продумайте, як розмістити дітей. Традиційно вихователі використовують шкільну модель: «Діти, погляньте на мене!» У ній дорослий позиціонує себе як головну фігуру, принижуючи статус інших учасників процесу: «Ваша справа — слухати мене». Для пізнавального діалогу розмістіть дітей так, щоб вони бачили перед собою не лише вихователя, а й інших дітей і сприймали їх як співрозмовників. Не стійте над дітьми, а сядьте разом із ними на стільчику в колі. Так ви продемонструєте дітям, що хоч і залишаєтеся головним, але сприймаєте їх як рівноправних партнерів у спільному пошуку істини.

Як підготувати дітей

До участі в пізнавальних діалогах дітей готуйте поступово. Для цього, починаючи з молодшого віку, формулюйте запитання, обирайте лексико-граматичні вправи й організовуйте пошукову діяльність дітей відповідно до принципу багатоваріантності.

Щоб показати дітям безмежність пізнання істини, скористайтесь простим та ефективним прийомом, який Пеггі Дженкінс (Peggy J. Jenkins) описала у книзі «Виховання духовності у дітей». Запропонуйте їм виявити свою спостережливість, розглядаючи й називаючи предмети у груповій кімнаті. Відтак пробийте олівцем в аркуші маленьку дірку й запропонуйте дітям подивитися через неї на все, що вони називали до того. Заохочуйте дітей зіставляти враження від сприймання тих самих предметів по-різному. Так ви допоможете дітям зрозуміти, що деколи людина може робити висновки, не оперуючи всією інформацією.

Скористайтесь також прийомом, запропонованим швейцарським психологом Жаном Піаже (Jean Piaget). Розташуйте дітей кружка та запропонуйте їм розповісти, що саме вони бачать, коли дивляться на предмет усередині кола. Сенс у тому, що діти дивляться на предмет із різних боків, а отже, сприймають його по-різному. Відтак зробіть висновок: розглядаючи будь-яку проблему, ми опираємося на власні погляди, не бачачи картину з інших боків. Це допомагає дітям усвідомити, що існують інші правильні відповіді на одне й те саме запитання.

Іще один спосіб реалізувати принцип багатоваріантності — поставити запитання, які припускають численні варіанти відповіді. Запропонуйте дітям поміркувати над такими запитаннями: «Чому кінь не п'є воду зі склянки?», «Як швидко охолодити гарячу воду?», «Як зірвати яблуко, якщо воно висить високо?» тощо.

Окрім пошукових запитань, використовуйте багатоваріантні лексичні завдання та вправи, наприклад дібрати асоціацію до поданого слова. На слово «дупло» діти середньої групи надали 14 відповідей: дерево, дуб, ліс, пташка,

дірка, білка, горішки, стовбур, дятел, зимова хатка, житло, сова, тепло і навіть карієс у зубі.

У таких завданнях не зупиняйтеся на одній чи двох відповідях. Спонукайте дітей до пошуку запитаннями-стимулами: «Як сказати по-іншому? А ще як можна?» Не забувайте відзначати і схвалювати бажання дітей сказати своє слово: «Діти, ви помітили, як Віталік цікаво сказав?»

Отже, щоб діти навчилися самостійно шукати відповіді, поряд із традиційними методами мовленнєвої взаємодії використовуйте пізнавальні діалоги. Під час них дошкільники усвідомлять, що існує більш ніж одна думка, й допоможуть одне одному побачити ситуацію з різних боків.

Використані джерела: ж-л «Вихователь-методист» №1, 2021 р.